

Segítsünk a Földön! – negyedikben használható oktatási program

„Az ember nem csak azért felelős, amit tesz,
hanem azért is, amit nem tesz meg.”

Prótagorasz

Az alábbi, 14 dramatikus tevékenységtervet tartalmazó anyag Erdély legégetőbb környezeti problémái mentén épül fel, és segíti a tanítókat a negyedik osztályos gyerekek környezeti attitűdjének fejlesztésében, az ezzel kapcsolatos ismereteik bővítésében. A felhasznált eszközök nagy része minden osztályteremben megtalálható, és a képek nyomtathatók. A program hetente egy tanórát vesz igénybe, és 14 héten keresztül tart, így bármely

ehhez kapcsolódó tantárgy keretébe be lehet illeszteni. Nem igényel különösebb felkészülést sem, részletesen leírja a pedagógus és a gyerekek feladatait is.

A célokról és a tevékenységek felépítéséről

A *Segítsünk a Földön!* program két bevezető és egy lezáró tevékenység mellett 11 témát dolgoz fel, ezek a következők: légszennyezés; vízszennyezés; szakszerűtlen folyószabályozás; erdőirtás, helytelen erdőgazdálkodás; nem megfelelő vadgazdálkodás; személtelés, helytelen hulladékkezelés; túlfogyasztás; túlzott energiahasználat; a mezőgazdaság intenzifikálódása, gyepes és kaszálók eltűnése; helytelen infrastruktúra-fejlesztés; invazív fajok terjedése (Babos, 2020).

A témákon belül egy-egy *fókusz* mentén épülnek fel a tevékenységek, melyeket minden esetben megtalálunk a terv legelején, és melyek azt jelzik, hogy az adott (elég tág) témán belül, mire összpontosítanak a dramatikus játékok. Ezt követően olyan *célokat* olvashatunk, melyek az adott tanóra legfőbb ismereteire vonatkoznak, mivel nem tüntettem fel minden esetben azt, hogy legfőbb cél a gyerekek környezeti attitűdjének fejlesztése. Az adott témákon belül a fókuszban jelölt résztémára koncentrálni minden tevékenység célja a különböző környezeti, természeti elemekhez kapcsolódó attitűdfejlesztés, leginkább a gyerekek személyes érintettségén keresztül. A CHEAKS környezeti attitűdmérő teszt által megjelölt kategóriák mindegyike (általános, állat, növény, víz, hulladék, energia, környezetet veszélyeztető tényezők, környezetszennyezés okai) több tevékenységben is megjelenik, ezáltal biztosítva az átfogó és mélyebb elsajátítást, interiorizálódást. Ezek mellett a *tevékenység menetének részletes leírása* előtt még megtaláljuk azon *szükséges eszközök listáját*, melyeket érdemes előkészíteni az órára. A folyóirat online változatából ki lehet másolni a képeket, és fel lehet azokat használni oktatási célokra. Az áttekinthetőség és az időbeosztás megkönnyítése érdekében a tevékenységek három részre vannak osztva: ráhangolódásra, jelentésteremtésre, reflexióra.

Általánosan 28 résztvevővel számolva van felépítve a program minden tevékenysége, de természetesen ennél több és kevesebb tanulóval is kivitelezhető, ekkor a csoportalakításokra kell odafigyelni, és arra, hogy azon játékoknál, amelyeknél mindenki meg kell szólaljon, a létszám függvényében változik a tevékenység időtartama is.

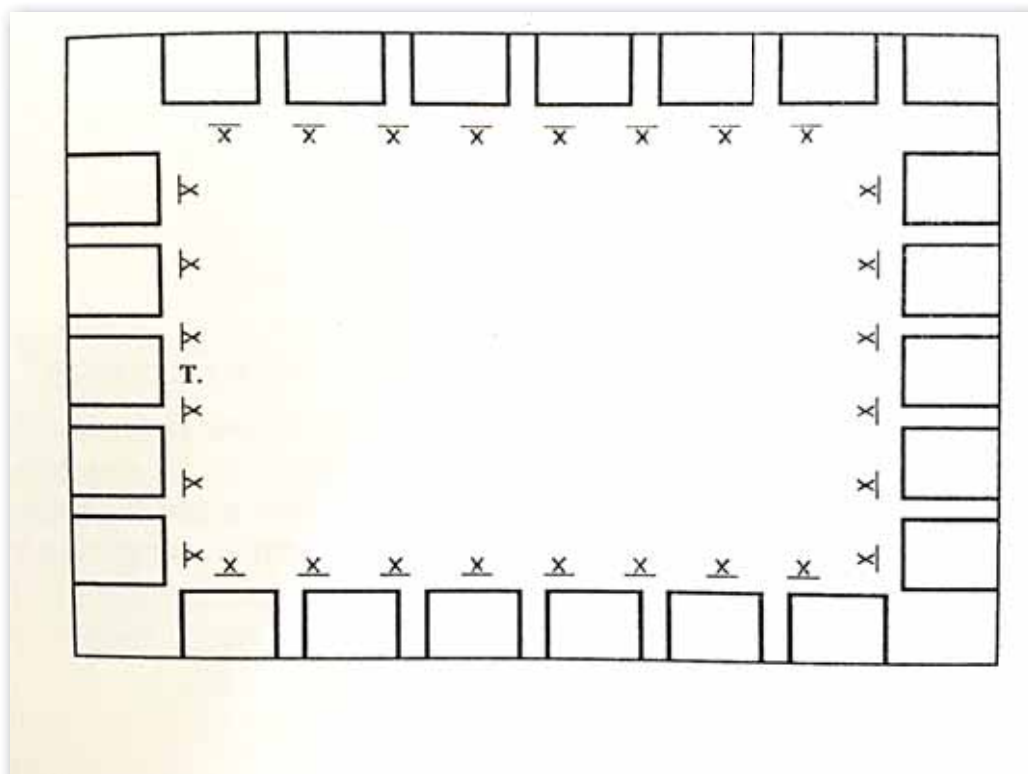
Időtartam

Minden tevékenység egy tanórára, vagyis 50 percre van tervezve, de mivel a drámajátékoknál nem lehet pontosan megszabni az időbeli keretet, ezért elég rugalmasan építettem fel a terveket ahhoz, hogy bármikor változtatni lehessen rajtuk (pl. gyakorlatok kivétele, lerövidítése). Általánosan a ráhangolódás és a reflexió maximum 10 percet vesz igénybe, a többi idő pedig marad a jelentésteremtésre.

A csoportmunkáknál a megadott időkeret csak iránymutató, nem kell ragaszkodnunk hozzá. Saját csoportjában mindenki látja, mennyi időre van szüksége az adott munkához. Az viszont fontos, hogy jelezzük a gyerekeknek, hogy mennyi időt kapnak a feladatokra. Figyeljünk arra, hogy ne sürgessük a tanulókat az egyes játékokon belül, ha előre nem határoztuk meg, hogy kinek mennyi ideje lesz beszélni, vagy mennyi időt kapnak a csoportmunkára, hiszen a játékok nem elhanyagolható célja az oldott hangulat, bizalmas légkör megteremtése, amely segít mindenkinek kibontakozni.

Térelrendezés

A tér a drámában szabályzó elemként is jelen van, ezért figyelniük kell arra, hogy mindig a tanulók számára világosan határozzuk ezt meg. A játékoknál külön-külön nem tüntettem fel a térelrendezést, mivel mindegyiknél az alábbi képen látható forma lenne a legideálisabb.

Szerkesztett tér az osztályteremben (Neelands, 1994, 93)

Amennyiben lehetőségünk van rá, már szünetben átrendezhetjük az osztályt eképpen, a padokat és a székeket a fal mellé téve. Ezen elrendezés által nagy szabad teret kapunk, amire szükség van a foglalkozásokon, és könnyen körbe tudjuk rendezni a székeket is, ha szükséges. A csoportok asztalokhoz tudnak ülni, amennyiben a feladat (ritkán) ezt követeli meg.

Nagy segítségünkre lehet egy szőnyeg a terem közepén, melyre le tudunk ülni, hiszen így sok esetben nem kell a székeket rendezgessük. Amennyiben nincs szőnyeg a teremben, kis ülőpárnák is alkalmasak erre a célra, amit minden gyerek hozhat otthonról. Ezek az elemek otthonosabbá is teszik a termet, hozzájárulnak a hangulat oldásához és a gyermekbarátabb környezet megteremtéséhez.

Ha a padokat és székeket nem tudjuk a képen látható módon elrendezni, másképp is félretolhatjuk azokat, a lényeg, hogy minél nagyobb üres teret nyerjünk az átalakítással, hogy a tanulók szabadon mozoghassanak, valamint 6–7 csoport nyugodtan dolgozhasson.

Csoportmunkák szervezése

Csoportmunkák esetén nagyon fontos, hogy minden csoporttag a saját csoportján belüli feladataival foglalkozzon. Nincs mindig lehetőség arra, hogy a csapatok egymástól nagyobb távolságra helyezkedjenek el, így esetleg hallhatják egymás témáját, beszélgetését. Ilyenkor, még a munka megkezdése előtt kihangsúlyozhatjuk, hogy a feladat végén minden csoport be fog majd mutatni valamit a többieknek, ezért igyekezzen mindenki a saját feladatára fókuszálni, és ne a másik csapattal foglalkozzon. Sokat segíthet, ha a csoportmunkák ideje alatt halk (szöveg nélküli, klasszikus/koncentrációt segítő) zenét játszunk le.

Mivel a legtöbb esetben véletlenszerű csoportalakítással dolgozunk, nem kell külön figyelmet fordítanunk arra, hogy hogyan építsük fel a csapatokat. Sokkal inkább a munka ideje alatti csapatelhelyezésre kell figyelnünk, hogy amikor szükség van arra, hogy írjanak vagy rajzoljanak valamit, a terem szélére kitolt padokhoz tudjanak csoportosulni, amikor viszont nincs, tetszőlegesen választhassák meg a helyüket a teremben.

A pedagógus feladatai

A pedagógus bevonódása: A szabályjátékokat a pedagógus irányítja, de van olyan játék is, ahol az irányító szerepét a tanító a diákoknak adja tovább, és ő is ugyanúgy részt vesz a játékokban, mint a többi gyerek. Nagyon fontos, hogy a drámajátékok eltöröljék az aláfölelő rendelő viszonyt a pedagógus és a tanulók között, és mindenki egyenrangú félként vegyen részt a tevékenységeken, hiszen a közös átélés, a felszabadulás és a „mintha” birodalmában való együtt játszás a cél.

A dramatikus játékok esetében, amikor mindenki bizonyos szerepbe kell lépjen, a tevékenységtervekben le van írva, hogy melyik szerep jut a tanítónak. Ezt minél élethűbben igyekezzünk megtestesíteni, és figyeljünk arra, hogy amennyiben lehet, ne lépjünk ki ebből a szerepből.

Amikor csoportokban dolgozik az osztály, a pedagógus az irányító, eszközkiosztó és segítségnyújtó (tudós) szerepébe bújik, aki mindent tud, és akitől bármikor és bármiben segítséget lehet kérni. Ezt természetesen közli a gyerekekkel. Az eszközök kiosztásához a diákok segítségét is kérheti, viszont mindig ő a felelős ezek biztosításáért és a kiosztás megszervezéséért.

Értékelés: A teljes program ideje alatt a pedagógus feladata a folyamatos, bátorító értékelés beépítése a tevékenységekbe, a gyerekek igényeit figyelembe véve. A legjobb az, ha egymás teljesítményét értékeli pozitív visszajelzésekkel a diákok, de ehhez megfelelő példát kell nyújtani nekik az elején. A társértékeléseknek mindig pontosan határozzuk meg a helyét a játékokban, ne szakítsuk meg ezzel a dramatikus tevékenységeket, csak akkor, ha indokoltnak és szükségesnek látjuk.

A csoportmunkák eredményeit legtöbb esetben kis gesztusokkal, visszajelzésekkel kell értékeljük a „nézők” (ezek megtalálhatóak a tervekben), de ahol nincs ennek különösebb jelentősége vagy fontossága, egyszerű tapssal vagy más egységes gesztussal is megkö-

szönhetjük a csoportnak a bemutatást. Egy ilyen érdemes már a program elején leszögezni, és végig azt használni akkor is, amikor a segédlet nem kér más értékelési formát. Fontos azt is kiemelni, hogy a tevékenységeken való részvétel nem kötelezi arra a gyerekeket, hogy megszólaljanak, a válaszadás vagy hozzászólás mindig opcionális. Engedjük a gyerekeknek, hogy passzoljanak, ezzel is azt sugallva, hogy figyelembe vesszük szabad akaratukat. A csoportmunkák lehetőséget adnak a szerepek elosztására, így azokban mindenki megtalálhatja a számára legmegfelelőbb helyet. Mivel a drámában nem lehet tévedni, nincs semmilyen válasznak negatív következménye, a legtöbb tanuló hamar levetkőzi gátlásait, és szívesen szólal meg a tevékenységeken.

1. Ráhangoló tevékenység (tanulási szerződés)

A tevékenység fókusza: *Hogyan dolgozzunk együtt eredményesen?*

Célok:

- *Kapcsolatteremtés.*
- *A bizalmi légkör és oldott hangulat kialakítása.*
- *A tevékenységek gördülékenységét biztosító általános szabályok tudatosítása a gyerekekben.*

Szükséges eszközök: annyi A5-ös lap, ahány gyerek van az osztályban, színes ceruza, csoportmunkához szükséges cetlik, melyeken a következő szavak szerepelnek: meghallgatás, figyelem, segítség, tisztelet, szabadság, öröm, együttműködés.

A tevékenység menete:

a. **Ráhangolódás: Járványjáróka** (D. Kósa, Előd, Juhász, Kovács - Szücsné Pintér, 2005)

- Különböző testrészek furcsa mozgásait cserélik meg az egymással találkozó gyerekek, miközben kezet fognak.

A tanulók és a pedagógus is a teremben sétálgat kedvére, majd egyszer csak azt veszi észre mindenki, hogy valamelyik testrésze „megbolondul” (valami furcsa mozgás jön rá), és így megy tovább. Amikor találkozunk valakivel, kezet fogunk vele, bemutatkozunk neki valami vicces néven, és betegséget cserélve haladunk tovább.

Fontos, hogy a pedagógus is bevonódjon a játékba. Akár 8–10 percig is játszhatjuk, vagy amíg unalmassá nem válik a játék.

b. **Jelentésteremtés: Jaj, fáj** (Gabnai, 1987)

- A megadott párbeszéd segítségével szólítják meg egymást a tanulók.

Köbe állunk, és a pedagógus megszólal: – Jaj, fáj!

Erre a tanulók kórusban kérdezik (természetesen segítséggel az elején): – Mi fáj?

Pedagógus: – A szívem fáj.

Tanulók: – Ki sértette?

Pedagógus: megnevez egy tanulót, aki újrakezdi a leírt párbeszédet.

Fontos szabály, hogy aki már volt, azt nem szólíthatják a gyerekek, és nagyon gyorsan kell reagálniuk, ha őket nevezték meg.

Csoportalakítás: Számolással alakítjuk ki a 7 csapatot, tehát hétig számolunk addig és annyiszor, amíg mindenki sorra nem kerül. Felbomlik a kör, és mindenki megkeresi a csoporttársait a teremben sétálva úgy, hogy aki talál egy ugyanolyan számú személyt, mint ő, azzal kézen fogva halad tovább, így keresve a többieket. Amikor mindenkinek megkerült a csoportja, tovább lépünk a mozgóképekre.

Mozgóképek (Neelands, 1990)

- A kapott szavakat kell egy-egy mozgókép formájában megjelenítsék a csapatok.

Kiosztunk minden csapatnak egy cetlire leírva egy-egy szót: meghallgatás, figyelem, segítség, tisztelet, szabadság, öröm, együttműködés. A feladatuk az lesz, hogy 5 perc alatt kitaláljanak egy olyan mozgóképet, ami kifejezi a kapott szót, majd mutassák be ezt a társaiknak.

A bemutatásra 10 másodperce lesz minden csapatnak, amit a pedagógus a kezeivel jelez (láthatóan számol az ujjain). Minden mozgókép bemutatása után a többi csapat találgat, hogy mit jeleníthetett meg. Ez szabadon történik addig, amíg valaki ki nem találja a megoldást. Amennyiben nagyon nehezen megy, a csoporttagok rávezető mozdulatokkal segítenek, de nem szólhatnak meg.

c. **Reflexió: Adok-kapok** (D. Kósa et al., 2005)

- Rajzot készítenek a gyerekek arról, hogy szerintük mi a legfontosabb az ilyen órákon, mint amilyen ez volt. Erre a tevékenységre hagyjunk 15 percet!

Megkérjük a tanulókat, hogy gondoljanak vissza erre az órára, hogy miket csináltunk együtt, és rajzolják le, hogy a továbbiakban mit tartanak a legfontosabbnak, amire oda kellene szerintük figyeljen az osztály minden tagja ahhoz, hogy a következő tevékenységek is jól működjenek, és hogy mindenki jól érezze magát az órákon. A rajz elkészítésére kapnak az időtől függően 6–10 percet. Asztaloknál, de a földön is rajzolhatnak, és természetesen színes ceruzát használnak.

Amikor letelt az idő, körbe állunk, és sorra mindenki elmondja, hogy mit rajzolt le, miután a földre helyezte alkotását.

Ezeket a rajzokat, ha van rá lehetőségünk, kitehetjük a falra, amíg tart a program, így emlékeztetőül szolgálnának a közös szabályokat illetően.

2. A témát bevezető tevékenység

A tevékenység fókuszja: *Hogyan dolgozzunk együtt a Föld megmentése érdekében?*

Célok:

- *Bizalom, bensőséges kapcsolat megalapozása.*
- *A környezeti problémákkal való foglalkozás fontosságának felismertetése a diákokkal.*

Szükséges eszközök: *Mese, kép.*

A tevékenység menete:

a. Ráhangelődés: **Lecsendesítő gyakorlat – mese** (D. Kósa et al., 2005; mese általam)

- Mesébe foglalva vezetjük be a környezetvédelem és az összefogás fontosságát.

A gyerekek a szőnyegen fekszenek vagy ülnek, kényelmes testhelyzetben, csukott szemmel. Halk háttérzenét teszünk be, lehetőleg klasszikusat. A tanító mesélni kezdi az alábbi, fantáziát életre keltő kérdésekkel teli mesét. A kérdések feltétele után kis szünetet tart.

Mese:

Egyszer volt, hol nem volt, a Kerekerdő mélyén, messze a világ zajától, volt egy kis iskola, melyben sok-sok állatfőoka tanult a vadászat rejtelméről, az élelemkeresésről, a búvóhely-építésről, az erdő növényeiről és más lakóiról, valamint az emberekről. Szerintetek hogyan nézett ki ez az iskola? Repüljétek oda képzetben, hisz itt játszódik kis történetünk.

Az állattanodában mindenki szerette és megértette egymást, nem számított, ki kinek az el-lensége a vadonban. A tanítójuk a bölcs bagoly volt, aki már nagyon sok kölyöknek adta át rengeteg tudását. Mit gondoltok, kik jártak ebbe az iskolába? (Szólítsuk sorra a jelentkező tanulókat.)

Egy csodálatos napon, amikor a kis állatok vidáman játszottak a zöld fűvön a farönkök között, egyszer csak nagy durranást hallottak a közelben, és egy perc sem telt el, a szarvast látták feljűk szaladni:

- *Ha kedves az életetek, menekültök! – kiáltotta futtában.*
- *Gyorsan, mindenki a rejték helyére! – fújta riadót erre a jelre Bagoly tanítóbácsi.*

Az állatoknak nem kellett kétszer mondani. Mindenki egy szempillantás alatt a neki kijelölt búvóhelyre szaladt, és olyan csendessé vált az iskola, hogy észre se lehetett venni, hogy egy perce még zajos kisállatok szaladgáltak azon a helyen.

Mindenki a rejtékből figyelte, ahogy arra megy egy nagy ember puskával a kezében, meg-eszik valami emberi eledelt, és a szép fűre dobja a csillogó csomagolását, majd iszik egy kis vizet, és egy átlátszó cső formájú dolgot dob a csomagolás mellé, majd továbbhalad. Képzeljétek el, hogyan néz ki most a tisztás! Tetszik, amit láttok?

Amikor Bagoly úgy látta, már elég messze haladt a vadász, huhogott egyet, amire előugráltak a kis diákok, és mindnyájan kíváncsiskodva kérdéseket szegeztek tanítójuknak. Ekkor ő elmesélte, hogy a vadászok mi célból jönnek az erdőbe. Ettől aztán nagyon elszomorodott mindenki. De amit a földre dobott az ember, arról még Bagoly sem tudott semmit. Egy kíváncsi mókus az átlátszó csőbe dugta a fejét, és kiabálni kezdett:

- *Segítsetek, beszorult a fejem! Ez biztosan valami csapda! – sietett is mindenki a megmentésére, de együtt is alig sikerült szegénykét kihúzniuk a műanyag palackból.*

Amíg Bagoly nem figyelt, másik három állatka már a csillogó papírt rágcsálta. Másnapra meg is betegedtek mindnyájan.

Amikor újra összegyűltek, a tanítóbácsi közölte velük, hogy mostantól minden más lesz. Beszélt ugyanis egy olyan barátjával, aki többet tud az emberekről és az általuk végzett borzasztó tisztításról. Mesélni kezdte a gyerekeknek, mennyi rettenetes dolgot tesznek az em-

berek az erdőkkel és mindennel, amit a Föld ajándékba adott nekik. Azt mondta, szegény kis bolygójuk meg van betegedve, és csak az emberek tudnák meggyógyítani, ha akarnák, összefogással.

De nem akarják, és akkor lassacskán nem lesz, ahol éljenek, amit egyenek, ahová meneküljenek...

- *Vagy mégis? – tette fel a kérdést Bagoly. - Talán majd a gyerekek, ha nagyok lesznek összefognak, és megmentik a világot.*

Erre az állatok éljenzésbe kezdtek, tapsoltak és ugráltak örömiükben.

Mit gondoltok? Lesz, ahol élniük az állatoknak? Reménykedhetnek még? Egyetértetek Bagollyal, hogy a bolygónk beteg? Gyertek, nézzük meg, hogyan néz ki a Föld most!

*b. Jelentésteremtés: **Képösszerakó** (D. Kósa et al., 2005)*

- Két csoportra osztva kell összerakjanak két képet a tanulók.

Az alábbi képet annyi darabra vágjuk, ahány tanuló van az osztályban (minta: 28 részre osztott kép), majd a papírcsíkokat felfordítva kitesszük a földre. Minden gyerek elvesz egy csíkot, és útnak indul a teremben. A feladat olyan társak keresése, akiknek a képén ugyanolyan színek uralkodnak, jelennek meg. Az egyforma színekkel rendelkező képek gazdái egymás kezét megfogva haladnak tovább, és más csapatokkal is egyesülnek. Így alakul ki a két csapat, mely ez esetben a lenti kép egy-egy felével fog foglalkozni.

A feladat a kis képek összerakása egy képpé, melyet a földön kell megoldaniuk a gyerekeknek. Figyeljünk arra, hogy jelöljük ki, hol legyen a képek felső fele, mivel fontos, hogy ugyanolyan tájolásban kerüljenek kirakásra. Amikor kész vannak a csoportok, megkérjük őket, hogy távolabbról nézzék meg a két képet, esetleg nem illenek-e össze, majd arra kérjük az egyik csapatot, tegye a képét szorosan a másik mellé. Időt hagyunk a kép megvizsgálására.

Befejezetlen anyag (Neelands, 1990)

- A csoportok három részre oszolva kell kitalálják és bemutassák mozgóképek formájában, mi történhetett a Földdel.

A két csoportot még három-három alcsoportra osztjuk. Egy sorba állnak fel a csapatok tagjai, és ahol mi elvágjuk a kezüket, ott szakadnak szét a tanulók, így kialakítva a kevesebb tagú csoportokat. A feladatuk az lesz, hogy olyan néma jelenetet mutassanak be, mely a Földet ábrázoló két kép készítése között eltelt időben történhetett. A jelenet kidolgozására 5 percet kapnak a diákok, ezután sorra be kell mutassák azokat.

c. Reflexió: Megelevenedett táj (D. Kósa et al., 2005)

- Az előzőekben használt kép két oldalát töltjük meg étellel.

A képet egészen kinyomtatva letesszük a földre, vagy kivetítjük a táblára/falra, és köré/vele szembe ülünk székekre vagy párnákra. Megkérjük a tanulókat, hogy töltsék meg étellel a képet oly módon, hogy ők maguk változzanak egy élőlényé, aki ott él, és pár szóban, mondatban mondják el azt is, hogy hogyan érzi magát ez az élőlény, és mit csinál (egy-egy szám első személyben). Előbb a kép jobb oldalát elevenítjük meg ily módon, majd a bal. Amennyiben futunk ki az időből, az osztály egyik fele az egészséges, másik fele a beteg Földről beszél. Megbeszéljük, hol láttunk boldogabb élőlényeket.

3. Levegőszennyezés

A tevékenység fókusza: *Hogyan csökkenthetjük a légszennyezést?*

Célok:

- Tudatosítani a tanulóknál, mi van szennyező hatással a levegőre.
- Lehetséges megoldásokat fogalmazni meg együtt a levegő szennyezésének csökkentésére.

Szükséges eszközök: 10 tárgy (vagy kép a tárgyakról, élőlényekről), aminek a levegőhöz, légszennyezéshez van köze (pl.: autó, gyár, teherautó, repülőgép, mezőgazdasági gép, kazán, élő fa, vulkán, bicikli, műanyag palack); képek (kimásolhatók).

A tevékenység menete:

a. Ráhangolódás: A legszebb pillanat (D. Kósa et al., 2005)

- Közösen találjuk ki, mi volt a tárgy legszebb és legszomorúbb pillanata.

Körbe ülnek a gyerekek a székekre vagy a földre, és a pedagógus letesz a földre 10 olyan tárgyat (vagy képet a tárgyakról, élőlényekről), aminek a levegőhöz, légszennyezéshez van köze (pl.: autó, gyár, teherautó, repülőgép, mezőgazdasági gép, kazán, élő fa, vulkán, bicikli, műanyag palack). Ezeknek kell első körben a legszebb és legszomorúbb pillanatát kitalálják a gyerekek úgy, hogy egyes szám első személyben kell a tárgyként megszólaljanak: „Legszebb pillanatom volt, amikor.../Legszomorúbb pillanatom volt, amikor...” A jelentkező tanulók szólalhatnak csak meg, de amennyiben valaki épp mesél

egy pillanatot, és egy másik gyerek úgy érzi, ki tudja ezt egészíteni, ő is szót kap. Így ketten találhatnak ki egy eseményt. Sorra megyünk a középre letett tárgyakon/képeken úgy, hogy előbb a legszebb, majd a legszomorúbb pillanatát mondja el valaki az épp szóban forgó tárgynak. (Ha kevesebb gyerekkel játszunk, mindenki kaphat képet, és első körben a legszebb pillanatáról szólal meg a tárgy, második körben a legszomorúbbról.

- Környezetvédelmi szempontból vizsgáljuk meg a dolgok jó és rossz oldalát.

Játszunk még egy kört ugyanezen tárgyakkal, de most környezetvédő csoportokat alakítunk ki (6 csoport – 6 tárgy: repülőgép, autó, kazán, műanyag palack, gyár, élő fa), úgy, hogy a képeket a földön hagyjuk, és ezekhez kell csoportosuljanak a gyerekek. Hagyjuk, hogy a tanulók önállóan oldják meg a csoportalakítást, csupán akkor avatkozunk be, ha eluralkodik a káosz. Maximum ötön, minimum négyen kell legyenek egy csoportban (létszámtól is függ).

Az lesz a feladat, hogy a csapatok a környezetre gyakorolt jó és rossz hatását beszéljék meg azon tárgyakkal, ami köré csoportosultak 3 perc alatt. Mi az, amit boldogan tesznek, mert segítik vele az embereket, és mi az, amiért szomorúak, mert nem tesznek jót vele a természetnek? Munka közben a pedagógus segíti a csoportokat érvek, információk gyűjtésében. A hasznos és ártalmas tevékenységeket a csoport egy-egy tagja mondja el, most többes szám egyes személyben szólalva meg. A többi csapattag, amíg társuk beszél, beleéli magát a helyzetbe, a tárgy hangulatát, arckifejezését jelenítve meg.

*b. Jelentésteremtés: **Mozgóképek + Képaláírás** (Neelands, 1990)*

- A kapott képeknek adnak címet a csoportok, mozgóképként bemutatják a problémát, amire a többiek egy mondatban megoldást találnak.

Kiosztjuk a csoportoknak a képeket, majd elmondjuk a feladatot, ami az lesz, hogy a kapott képnek címet kell adjanak, majd egy, a kép alapján felépített állóképet mobil szoborrá kell formáljanak, átalakulva egy szerintük megoldást jelentő képbe. Tehát egy pozícióból kiindulva, a tanulók bemozdulhatnak, amíg a tanár tízig elszámol. Ekkorra már a megoldást kell szoborcsoport formájában megjelenítsék. Ezt követően a nézők egy „plakátmondatot” kell mondjanak, ami a probléma orvosolására vonatkozik (csak, akinek eszébe jut, nem mindenki).

Felhasznált képek lehetnek:

c. *Reflexió: Kihangosított gondolatok* (Gabnai, 1987)

- Akinek megérintem a vállát, az elmondja, mi jár a fejében a tevékenységgel kapcsolatban.

A csoportok felbomlanak, a tanulók visszaülnek a körbe. Kívül körbejár a pedagógus, és akinek ráteszi a vállára a kezét, az kihangosítja gondolatait pár mondatban, belefoglalva ebbe a levegő szót. Lehetőség van a passzolásra.

4. Vízzennyezés

A tevékenység fókusza: Hogyan csökkenthető az édesvizek és a tengerek szennyezése?

Célok:

- Reális képet mutatni a tanulóknak a vizeink állapotáról, szennyezettségéről.
- Közös megoldásokat találni a vizek megtisztítására.
- Tudatosítani a gyerekekben, milyen sok tevékenységünknek van köze a vízhez.

Szükséges eszközök: hangot lejátszó digitális eszköz, hangszórók, képek a hangok vizuális ábrázolásához (szennyezett vizekről, amiket mi választottunk, 5–6 kép), minden csoportnak két A4-es lap (5–6 darab), színes ceruzák.

Ennek a tevékenységnek az előkészítése kicsivel több időt vesz igénybe, de itt van néhány használható hang és kép segítségként:

Vízesés: <https://www.youtube.com/watch?v=FF2bhR7s3VY>

Patakcsobogás: <https://www.youtube.com/watch?v=LGB0455L1uk>

Tenger hullámozása: <https://www.youtube.com/watch?v=gEQLKmQ5uss>

Folydogáló víz: <https://www.youtube.com/watch?v=Hg1-NHJ7-sY>

Víz cseppenése: https://www.youtube.com/watch?v=WS_3OCcKiJ0

A tevékenység menete:

a. Ráhangolódás: **Mit hallasz?** (Gabnai, 1987)

- Különböző, víz által kiadott hangokat hallgatunk csukott szemmel.

Előkészítjük számítógépen vagy telefonon legalább öt különböző hangját a folyó, cseppenő víznek, és a leghangosabbtól a leghalkabbig játsszuk azokat le. Ezek lehetnek a fent említettek is, de akár más hangokat és képeket is kereshetünk (vízesés morajlása, tárgy vagy halak csobbanása a vízben, patak csobogása, tenger hullámzása, forrásból folydogáló víz, víz cseppenése).

A gyerekek a földön fekszenek vagy székeken, párnákon ülnek csukott szemmel. Sorra játsszuk le a hangokat (körülbelül 20–30 másodpercig), mindegyik után megállunk, és megkérjük a tanulókat, emeljék a kezüket, ha még nem válaszoltak egy kérdésre sem. A feltett kérdések váltakozhatnak: Mi jut eszedbe a hangról? Mi a hangforrás? Milyen kép jelenik meg előtted? Milyen illat társul hozzá? Milyen más hangzás kapcsolódik hozzá?

Minden körben ugyanannyi tanulót szólítunk fel (4–5 tagú csoportokat alakítunk ki ez-zel), figyelve arra, hogy az utolsó hang bejátszása után mindenki sorra kerüljön, és megkérjük őket, jegyezzék meg, melyik hangnál szólaltak meg.

Csoportalakítás: Kitevesszük a hallott hangokhoz kapcsolódó képeket a földre, melyek szennyezett vizeket ábrázolnak, és megkérjük a tanulókat, hogy ahhoz a képhez menjenek, amelyiknél felszólítottuk őket az előző játékban, majd képzeljék magukat egy-egy ott élő élőlény helyébe (állat vagy növény).

b. Jelentésteremtés

Megbeszélés és történetírás (Neelands, 1990)

- Miután a tanulók megosztják egymással első benyomásait a kép kapcsán, közösen írnak egy történetet.

A csoportok asztaloknál helyezkednek el, és elsőként mindenki megosztja, hogy a kép egyezik-e azzal, amit ő elképzelt, majd megindokolja választát. A választott élőlény szerepéből beszélnek.

Megbeszéljük az állatok, növények, hogy milyen lenne az a kép, amire többen számítottak, és azt is, hogy mi történhetett, amitől a kapott képen a víz így néz ki. Két csoportra oszlanak tetszés szerint (a kialakított csoporton belül). Az egyik csoport rajzolni fog egy olyan képet, amin az általuk elvárt vizet jelenítik meg, viszont arra figyelve, hogy most a szerepbe bújva látják a vizet, tehát az élőlények szemszögéből jelenítsék meg azt. Ehhez színes ceruzákat használhatnak. A másik csoport ezalatt egy történetet kell írjon, többes szám első személyben, melynek ők a főszereplői. Ebben az emberekről is kell beszéljenek, és azt kell leírják, hogy szerintük mi történt az elvárt kép és a kapott illusztráció között eltelt időben. A munkára 15 percet kapnak. Hívjuk fel a figyelmet a címadás fontosságára a történet és a rajz esetében is.

Amikor letelik az idő, a gyerekek a két képet (kapott és rajzolt) egymás mellé téve megmutatják az osztálynak alkotásukat, és felolvassák rövid történetüket.

Együttes térformálás (Gabnai, 1987)

- Vízszennyezés csökkentését szolgáló eszköz, gépezet megformálása a tér anyagából.

A csapatok a tér anyagát használva egy olyan eszközt kell bemutatassanak a többieknek, amely megoldást nyújthat a kapott képen látható szennyezés eltüntetésére vagy a további vízszennyezés csökkentésére. A tárgyat (vagyis a tereket) úgy kell használniuk, hogy a többiek rá tudjanak jönni, mire jó az adott gépezet. Segítségként, ha egy bemutatás után nem találják ki a többiek, hogy mit mutatott be a csapat, a következő bemutatásnál hangokat adhatnak ki, beszélhetnek a gyerekek. A tervezésre 6 percet kapnak.

c. Reflexió: Ha majd megérkezem hozzád (Gabnai, 1987)

- Egy vízzel kapcsolatos tevékenységet, cselekvést kell mondaniuk a tanulóknak.

Újra körbe ülünk, de most már kilépünk a szerepből. A pedagógus egy olyan tevékenységet mond, melynek köze van a vízhez, a következő mondatkezdéssel: *Ha majd megérke-*

zem hozzád... (mondjuk iszom egy pohár vizet), és közben mutogatja is ezt. A következő gyerek ezt megismétli, és hozzátesz egy másik cselekvést. Mindig el kell ismételni az előtünk lévők cselekvéseit ahhoz, hogy hozzátehesük sajátunkat. Könnyítésként bevezethetjük azt a szabályt, hogy mindenki végezze az általa kitalált cselekvést, amikor az övét kell felelevenítenie a soron lévő gyereknek. Így talán jobban is kell figyeljenek a tanulók. A pedagógus fejezi be a kört: *Megérkeztem hozzád!* És ez után egy gyors kört megyünk (ha van rá idő), amikor is mindenki múlt időbe teszi a vízzel kapcsolatos tevékenységét.

5. Folyószabályozás

A tevékenység fókusz: *Tűnnek el a vizes élőhelyek, mit tegyünk?*

Célok:

- *Ismerjék fel a tanulók, hogy a mocsarak, lápok, kis tavak eltűnése az állatok kihalásával jár együtt.*
- *Önállóan gondoljanak ki a gyerekek egyszerű megoldásokat a folyószabályozási problémákra (képek segítségével).*

Szükséges eszközök: *képek (kimásolhatók).*

A tevékenység menete:

a. *Ráhangolódás: Napozás* (Varga, 2015)

- Egy tavon békákként sütkeznek a tanulók, majd a tó lassacskán kiszárad.

A gyerekek mind mocsári békákká változnak, és hasra fekszenek a földön, minél jobban kiterpeszkedve, de azért kényelmes pozícióban.

A tanító mesélni kezd: *A békák egy nagy mocsaras terület egyik pocsolyájának felszínén sütkeznek, miközben szépen süt a nap. Érzitek a napsugarak melegét? Milyen érzés nyugodtan lebegni a vízen? A szél fújni kezd, ezért a pocsolya kissé hullámzik, de ezt is nagyon élvezik a kis állatok. Egyszer csak azt veszik észre, hogy hasuk éri a földet, és gyorsan egy másik pocsolyába ugrálnak át. Ti is gyorsan keressetek egy vízzel teli pocsolyát! (Felállnak a gyerekek, és békaugrásban helyet változtatnak.) Kis idő múlva ez a tavacska is eltűnik, majd mindegyik, amelyikbe menekülnek a békák (gyorsan ugrálnak a gyerekek). Értetlenül álldogál mindenki a mocsárban, ami lassacskán kiszárad... (megáll mindenki egy helyben)*

b. *Jelentésteremtés*

Gondolatkövetés (Neelands, 1990)

- *Mocsári békákként tanácskozunk: Mi történhetett?*

A pedagógus is békává változik, és tanácsba hívja a többieket, hogy beszélgessenek a történetekről. Kézfelemeléssel jelezhetik a diákok, ha szót kérnek, és feladatuk gondolataik kihangosítása lesz. Igyekezzünk a következő kérdéseket átbeszélni: Mitől tűnhetnek el hirtelen a kis tavak, pocsolyák? Ki lehet a felelős a lápos területek kiszáradásáért? Az

emberek mit tehetnek, amitől gyorsan eltűnnek a vizes élőhelyek? Mi lesz a békákkal ilyen esetben?

Szimuláció (Neelands, 1990)

- Vízsabályozással kapcsolatos tevékenységek mellett és ellen érvelnek a szakértők.

Két sorba állítjuk a tanulókat egymással szembe, legalább három méter távolságot hagyva a két sor között. Mindkét sor szakértővé változik át, ám egyik az állatokat és élőhelyeiket védi, míg a másikat nem érdeklik az embereken kívül más élőlények. Minden kör után felcserélődnek a szerepek: állatvédők és cégvezetők. Olyan helyzeteket hozunk fel, amikben egymás ellen kell érveljenek a tanulók vitaszerűen, de más jelleggel, hiszen itt nem lesz gondolkodási idő és győztes sem, valamint nem beszélük meg a csapatok az érveiket.

Az általunk felhozott helyzethez bárki hozzászólhat, viszont szándékát kézfelemeléssel kell jelezze, és a bíró, vagyis a pedagógus szót kell adjon neki. Aki beszél, előre lép a sorból, és ott is marad, amíg arról a témáról van szó. A gyerekek egymás érveire kell válaszoljanak. Élőkészítünk olyan képeket, melyek segítségként megjelennek a vetítőtáblán, amennyiben ennek szükségét látjuk. A képek az egyes esetek alatt láthatók.

A felhozott esetek:

- Egy település már régóta küzd az esőzések utáni árvizekkel. Azt a megoldást javasolják a szakemberek, hogy a felgyűlt vízmennyiséget vezessék bele a közeli patakba, így nem lesz többé ilyen gond. A környezetvédők nem értenek ezzel egyet.

- Az előző csapat a folyómedret is ki szeretné építeni, meg szeretné mélyíteni és magasabb partot építené neki olyan helyen, ahol nem is laknak emberek, csupán a földeket szokta kissé elönteni a víz több eső esetén. Szárazság idején viszont a közeli település kútjai és patakocskája gyakran kiszárad.

- Egy csapat vállalkozó kavicsot szeretne kitermelni a folyómederből, hogy homokot nyerjen belőle, és a kavicsmosásból származó szennyezett vizet is a folyóba engedné vissza. A környezetvédők ezt nem akarják engedni, és nem értik miért.
- A folyók sok hordalékot szállítanak, ami elengedhetetlen a bennük élő halak és más élőlények fennmaradása érdekében. A mérnökök olyan gátakkal szeretnék szabályozni a folyó vízszintjét, amelyeken a halak sem tudnak átjutni, hogy kevesebb gondjuk legyen az esetleges árvizekkel, ugyanakkor néhol a folyó kanyarulatait is levágnák, így felgyorsítva folyását. Nem tudják, mi más lehetne tenni.

c. *Reflexió: Földrengés* (D. Kósa et al., 2005)

- A földrengés szó helyett az édesvízi állatok megnevezéseire cserél helyet az egymással szemben ülő két sor.

A kialakított sorok megmaradnak, de mindenki egy széket kell hozzon magának, amire leül. A két széksort a lehető legnagyobb távolságra helyezük el egymástól a teremben. Mindenki a helyén ül, és a két sor között fel-alá sétálgató pedagógus elkezd a mesélést.

A mese címe: *Boldog élet a folyóban*. Szőjük bele a mesekezdésbe, hogy *milyen jó, hogy az emberek nem háborgatják a folyók vizét, helyesen építik fel a gátakat, megőrzik a mocsaras helyeket* stb.

A szabály az, hogy amikor a gyerekek vízi élőlény nevét hallják, át kell szaladjanak a másik sorba, és helyet kell foglaljanak ott. A pedagógus miután kimondta egy vízi élőlény nevét, tovább megfigyelőként lesz jelen, tehát kivesz gyorsan egy széket valamelyik sorból. Így valaki hely nélkül marad. Ez a tanuló kell folytassa az elkezdett mesét. Szintén helycsere lesz, amikor a mesélő vízi állatot sző bele a mesébe, és a következő diák innen kell majd folytassa a történetet.

A játékot addig játsszuk, amíg a mese már elég jól alakul, jelezzük a gyerekeknek, ha a vége felé tartunk, hogy zárják le a történetet. Hívjuk fel a tanulók figyelmét a lehetséges balesetekre! Amennyiben szaladással túl veszélyesnek ítéljük meg a helycserét, áttérhetünk gyors sétára.

6. Erdőirtás, helytelen erdőgazdálkodás

A tevékenység fókusza: *Miért fontosak a fák?*

Célok:

- Érzékeltetni a tanulókkal, mi történne a Földdel fák hiányában.
- Megoldásokat találni arra, hogy hogyan védhetjük meg az erdőket.

Szükséges eszközök: *a tanulók számának megfelelő mennyiségű kártya fanevekkel (közönséges bükk, kocsányos tölgy, erdei fenyő, lucfenyő); üzenetek kinyomtatva külön lapokra (kimásolható).*

A tevékenység menete:

a. **Ráhangolódás: Szoborjáték** (Gabnai, 1987)

- A pedagógus utasítására különböző élőlények, tárgyak, jelenségek szobrát alkotják meg a gyerekek saját testükből.

A tanulókkal körbe állunk úgy, hogy mindenkinek elegendő helye legyen (karfeszttávolság felvétele). A következő szobrok létrehozását kérhetjük sorra: facsemete, fiatal fa, 100 éves fa, 500 éves fa, magányos fa, fa egy szép erdőben, favágó, fejsze, megcsonkított fa, kivágott fa, erdőtűz, szén. Ahogy kiadjuk az utasítást, a gyerekek azonnal fel kell vegyenek egy pozíciót, és csupán pár másodpercig kell megtartaniuk, ebből válva át majd a következő szoborra.

b. **Jelentésteremtés**

Csoportalakítás: Minden diák húz egy kártyát, melyen fanevek szerepelnek (közönséges bükk, kocsányos tölgy, erdei fenyő, lucfenyő). Minden fa hatszor/hétszer (az osztálylétszám függvényében) szerepel a lapokon, így hat-hét tagú csoportok fognak kialakulni. A tanulók, miután húztak, elindulnak sétálva a teremben, és amikor találkoznak valakivel,

bemutatkoznak neki a kapott fanéven, és megpróbálják egy szobor képében meg is jeleníteni azt (vagy annak egy jellemző részét). Amennyiben egyezik a név, egymás kezét megfogva haladnak tovább, és keresik az újabb tagokat. Ekkor már így mutatkoznak be: „lucfenyők vagyunk”.

Feszültségkeltő üzenet (Neelands, 1990)

- Minden csoport kap egy jövőben élő személy által megírt üzenetet, amely alapján egy tablóképet készít a levélből kiemelt kulcsmondatról.
- Üzenetek:

Sziasztok! Én Peti vagyok, és a jövőből írok nektek. Képzeljétek, a világunkban már alig vannak erdők. Kinézek az ablakon, és csak kopasz hegyeket látok mindenfelé. Anyu azt mondta, emiatt van olyan sok árvíz mostanában, és ezért sokkal melegebb a levegő is. Nincs, ami felszívja a talajból a vizet, és árnyékot tartson a földnek. Ki tudja, meddig élhetünk fák nélkül?

Sziasztok! Az én nevem Anna, és a jövőből írok nektek. Képzeljétek, minden fát kivágtak a fakitermelők, és sokan oxigénpalackokkal járkálnak a szabadban, aki pedig nem, az előbb-utóbb megbetegedik a szennyezett levegő belélegzése miatt. Nem tudom, meddig mehet ez így tovább. Lehet, hogy már túl késő fákat ültetni?

Sziasztok gyerekek! Vencel mókus vagyok, egy az utolsó életben maradt erdei állatok közül. Itt állok a nagy üresség közepén, ahol régen sok-sok fa állt. A szomorú jövőből írok nektek, ahol nincsenek már erdőink. A lakótársaim vagy elpusztultak, vagy a városokba menekültek, ahol az emberek nem hagyják őket élni. Nekünk se élőhelyünk, se ennivalónk nincs már fák nélkül. Hogy juthattunk el idáig?

Sziasztok! Sára vagyok, és azért írok nektek, hogy megkérdezzem, hogy néz ki egy erdő? Én csak azt hallottam róla nagymamámtól, hogy sok-sok fa van benne. Valóban? Volt, amikor még ilyen sok fa volt egy helyen? Képzeljétek, most már fákat csak elvéve látni, meg esetleg gyümölcsösökben. Nyáron nem járunk kirándulni, hiszen az égető napon nem lehet sokáig bírni. Nem olyan jó az élet így, nem túl szép a természet sem, és a levegő se olyan tiszta már. Vajon nektek milyen lehetett?

Bemutatják a gyerekek a tablóképeket, és egy valaki felolvassa a választott mondatot.

Felemeli a kezét az, aki nem szívesen élne a jövőben.

Gyűlés, értekezlet (Neelands, 1990)

- Megbeszéljük, mit tehetünk a jelenetekben bemutatott szomorú jövő elkerülése érdekében.

Gyűlésre hívja össze a Földön élő gyerekeket egy környezetvédelemmel foglalkozó tudós, hiszen kíváncsi a véleményükre (az ő szerepét veszi fel a pedagógus). Megbeszéliük közösen, hogy mi a gond a bemutatott jelenetekkel? Mi a közös probléma? Milyennek tűnik így a jövő? Tehetünk-e valamit azért, hogy más legyen? (Igen/nem.) Jelentkezéssel alapon kapnak szót a gyerekek.

Ugyanazokban a csoportokban dolgozunk, mint eddig. A csapatok feladata egy olyan ötletet hozni a gyűlésre, ami segít megelőzni az általuk bemutatott problémát. Ez lehet szabály, tevékenység vagy különleges gépezet kitalálása. A tudós gyűlést bont, majd 5

perc után, amikor újra összegyűl mindenki, közösen megvitatják és értékelik a sorra bemutatott ötleteket.

c. *Reflexió: Stop!* (Gabnai, 1987)

- Különböző cselekvésekbe kezdenek bele a tanulók, majd Stop-ra megállnak, és az így keletkező szobrot egy másik cselekvéssé formálják.

Első alkalommal mindenki valami olyan tevékenységet kell mímelnjen, ami árt a fának, az erdőnek, és a végére ezt egy jó, segítő cselekvéssé kell formálja. Ezt öt kör után kell elérni, amit az elején közlünk a tanulókkal. A két tevékenység közötti cselekvéseknek is természetesen kapcsolódniuk kell a témához.

7. Nem megfelelő vadgazdálkodás

A tevékenység fókuszja: Hogyan tudjuk megmenteni a vadállatokat?

Célok:

- Az emberek vadállatokra nézve káros tevékenységeivel való megismerkedés.
- A figyelem felhívása az állatokkal való helyes bánásmódra.

Szükséges eszközök: felvágott cetlik az utasításokkal, 5 darab füzetlap.

A tevékenység menete:

a. *Ráhangelődés: Mit visz a kishajó?* (D. Kósa et al., 2005)

- Erdőhöz kapcsolódó fogalmak gyűjtése *Mit hoz a kisvonaat?* kérdésre.

Körbe ülünk székekre vagy a földre. A pedagógus felteszi a kérdést: *Mit hoz a kisvonaat az érintetlen erdőből?* A tanulók sorra olyan élőlényeket mondanak, amelyek az erdőben élnek. Az elhangzottakat nem szabad ismételni, ezért nagyon kell figyelni. Amennyiben valaki olyat mond, ami már volt, jelezzük neki, és türelmesen várunk, amíg újat gondol ki. Ez alatt természetesen a többiek is gondolkodnak. A játék minél gördülékenyebb kéne legyen, ezért aki felemeli a kezét (azt jelezve, hogy nincs ötlete), azt nem kérdezzük, de visszatérünk rá a kör végén.

A második körben új kérdést teszünk fel: *Mit hoz a kisvonaat az emberek által látogatott erdőből?* Itt elő kéne kerüljenek a vadász, szemét, madáretető, kivágott fa fogalmak, ezért több kört is játszhatunk. Amikor ránk kerül a sor, dobjunk be egy-egy ilyen fogalmat. Vezessük be azt a szabályt is, hogy az előbb elhangzottak most sem érnek, így kénytelenek lesznek másakat kitalálni a gyerekek.

b. *Jelentésteremtés*

Csoportalakítás: Öttagú csoportokat alakítunk ki úgy, hogy mindenkinek kiosztunk egy cetlit, és meg kell találnia a teremben sétálgatva azon társait, akikkel megegyezik a cetlin

jelölt helyszín. Ehhez az alábbi cetliket használhatjuk a későbbi jelenetek előkészítésé-
ként:

A tisztáson Egy gyerek rova- rokat gyűjt. <u>gyerek</u>	Egy nagy fa alatt Vadászok ké- szülnek engedély nélkül állatokra lőni. <u>vadász</u>	A vadlesen Beszélgetnek a turisták az állatokról. <u>turista</u>	A tárgyalóban A vadászatot kor- látozó törvényt akarnak hozni. <u>gyűlésvezető</u>	A piacon Védett álla- tok bundáját árulják a pi- acon (hiúz, vad macska, medve). <u>kereskedő</u>
A tisztáson szülő	Egy nagy fa alatt vadász	A vadlesen turista	A tárgyalóban jegyző	A piacon vadász, aki lelőtte az álla- tokat
A tisztáson arra sétáló ember	Egy nagy fa alatt nagyvad	A vadlesen turista (gye- rek)	A tárgyalóban környezetvédő szakember	A piacon vevő
A tisztáson rovar	Egy nagy fa alatt nagyvad	A vadlesen idegenvezető	A tárgyalóban környezetvédő szakember	A piacon érdeklődő
A tisztáson rovar	Egy nagy fa alatt vadőr	A vadlesen környezetvé- dő szakember	A tárgyalóban vadásztársulat tagja	A piacon környezetvé- dő szakember
	Egy nagy fa alatt vadőr		A tárgyalóban vadásztársulat tagja	A piacon másik árus

Szimuláció – jelenetek (Neelands, 1990)

- A szerepek, a helyszín és az alapprobléma alapján találnak ki és mutatnak be jeleneteket a tanulók.

A csoportok kialakulásával már ki is osztottuk a legfontosabb tudnivalókat. A kapott cetlikben írtaknak megfelelően kell egy-egy rövid jelenetet kitaláljanak és bemutassanak

a csapatok. A szerepeket felcserélhetik csapaton belül. A jelenet összerakására 10 percet kapnak, ami után sorra be kell mutassák azokat úgy, hogy a többiek is megértsék az alapproblémát. A szerepbe lépés előtt elmondják, hol vagyunk. Tapssal zárulnak a jelenetek. **Üzenetek** (Neelands, 1990)

- Minden csoport egy-egy hosszabb üzenetet fogalmaz meg a jelenete főszereplőjének, amivel jobb belátásra bírja.

Kiosztunk minden csapatnak egy-egy lapot, melyre egy üzenetet kell megfogalmazzanak közösen a bemutatott jelenetük azon tagjának, aki nem cselekedett helyesen az állatok védelme szempontjából (kisfiú, vadász, turista, kereskedő). A munkára 5–8 percet kapnak, majd felolvassák az üzeneteket a többieknek.

Az üzenet akkor hatékony és jó, ha ezzel jobb belátásra tudják bírni a választott személyt. Ezt az osztály többi tagja dönti el úgy, hogy felemeli a kezét az, akit sikerült meggyőzzenek. Ilyenkor az osztály az adott szerepbe bújik, tehát mind rovargyűjtő kisfiúk/vadászok stb. lesznek.

c. **Reflexió: Köszönős játék** (D. Kósa et al., 2005)

- Állathangokkal, majd párbeszédekkel köszönnek el egymástól a gyerekek.

Az erdőben vagyunk. Mindenki egy-egy vadállattá változik, és ennek megfelelően közlekedik. Akivel találkozik, azt az állat által kiadott hangon köszönti, majd tovább megy. Kis időt hagyunk így a játékra, majd újabb szabályt hozunk be: egy-két mondatos párbeszédet kell folytatniuk a találkozó állatoknak az erdőbe járó emberekről. Erre az előzőnél több időt hagyunk. Legvégül integetéssel köszönünk el egymástól.

8. Szemetelés, hulladékkezelés

A tevékenység fókuszja: *Hogyan csökkenthetjük az általunk termelt szemet mennyiségét?*

Célok:

- Felhívni a tanulók figyelmét a szennyezett környezetre.
- A szelektív hulladékgyűjtéssel való megismerkedés.

Szükséges eszközök: *vetítő, vetítővászon/tábla/fal, képek kivetítve (kimásolhatók), ki nyomtatott képek, 7 darab A4-es lap.*

A tevékenység menete:

a. **Ráhangelődés: Nem az, ami** (D. Kósa et al., 2005)

- A kezüket/kezeiket különböző más tárgyakként kell használnak a gyerekek: szemet, hulladék, lebomló anyag.

Körbe állunk, és a pedagógus elmondja a legfontosabb szabályt, ami csupán annyi, hogy bármi lehet a kezünk, kivéve az, ami valójában, tehát kéz. Ezután meghatároz egy témakört, amin belül kell mozognak a kitalált tárgyak, eszközök: szemet, hulladék, lebomló

anyag (megbeszéljük minden kör elején, mit jelentenek a fogalmak). A kezeinkkel a kitalált tárgyhoz kapcsolódó cselekvést is kell mutassuk, mímeljük, amit mindenki a soron lévő személlyel együtt kell végezzen pár másodpercig.

A témából adódóan három kört játszunk (szemét, hulladék, lebomló anyag). A tanító kezdi a kört azzal a mondattal, amit mindenki el kell majd ismétljen: *Ez nem egy kéz, hanem.../Ezek nem kezek, hanem...*

b. Jelentésteremtés

Csoportalakítás: Hét csoportot alakítunk ki. Kivetítjük az alábbi képet a táblára/falra, és elsőként a képpel szemben egy sorba állítjuk fel a gyerekeket, akik mind hulladékká kell változzanak. A képen látható, mindegyik szemetesbe maximum négy hulladék mehet, azzal megtelik (az osztály létszámától függően). Sorra mondják a tanulók, hogy mivé változtak, és az annak megfelelő szemetes alá állnak.

Egymás elé sorakoznak fel a diákok, és a negyedik tanuló minden szemetesben x-et mutat kezeivel, jelezve, hogy ott már nincs hely. A tanulók a tárgynak megfelelő érdekes/furcsa mozdulatokkal kell eljussanak a kukáig.

Amennyiben úgy látjuk, hogy nincs elegendő hely a kivetített kép alatt, számozzuk meg a szemeteseket, és aszerint álljanak fel a gyerekek.

Beszéljük meg az alábbi kép alapján, hogy nálunk milyen színű szemetesek vannak, és melyikbe mi jár.

Mozgóképek (Neelands, 1990)

- Hulladékok átalakulását mutatják be a csapatok.

Minden csoport választ egy hulladékot, amiből szerinte általánosan a legtöbb kerül abba a szemetesbe, amiben ők vannak. Ennek a hulladéknak az életét kell bemutassák a születésétől a haláláig. Halál az is, ha szemetesbe kerül, és az is, ha valamivé átváltozik, és ezt közöljük is a tanulókkal. Minden gyerek a csapaton belül egy-egy más mozzanatot mutat be a tárgy életéből, és arckifejezésével jelzi, hogyan érzi a tárgy magát, amíg épp ezt teszi, vagy ezt teszik vele.

A gyerekek a megbeszélésre 6–8 percet kapnak, majd a bemutatáskor a soron lévő csapat tagjai egymás mellé felállva kell sorra életre keljenek. Amíg egy valaki mozog, a többiek mozdulatlanok.

De mi történik, ha nem kerülnek bár a szemetesbe a hulladékok? – Tehetjük fel a kérdést a következő mozzanat előtt.

Gyűlés, értekezlet + rajzkészítés (Neelands, 1990)

- A szemetes természetet ábrázoló képek alapján gyűlést tartunk arról, hogy mit lehetne tenni, majd csapatonként egy-egy megoldással állnak elé a tanulók.

Gyűlésre hívjuk össze a környezetvédő szakembereket egy sürgető probléma megbeszélése végett. Kivetítjük az alábbi képeket sorra, és elmondjuk, mi a probléma. A megoldásokat csapatokban fogják keresni a gyerekek.

Nem fejeződött be a tárgyalás, a szakértői csoportoktól várjuk a kreatív megoldásokat. Minden előzőleg kialakított csoport kap egy képet, amire a megoldást egy A4-es lapon kell valamilyen formában szemléltessék. Lehet ez rajz, ábra, felhívás, tevékenység, egy tárgy, egy gépezet, vagy amit csak ki tudnak találni.

Erre a feladatra 10 percet kapnak a csapatok, ezután bemutatják a munkákat sorra a tárgyaláson, és az osztály többi része értékeli azokat (meghallgatunk 1-2 tanulót). A tanító (bíró) vezetésével ezután szavazásra bocsátjuk az ötletet, így döntve a törvénybe/használatba iktatásukról. Ha több mint a szakértők fele felemelt kézzel jelzi, hogy tetszik neki az ötlet, elfogadjuk azt, amennyiben nincs elég szavazat, megbeszéljük, mi ennek az oka.

c. *Reflexió: Figyelj!* (D. Kósa et al., 2005)

- Egy adott jelre mindenki más szoborrá változik.

Körbe állunk. A hulladékokkal kapcsolatos szobrokat kell létrehozni a gyerekek egy tapsra, kettőre viszont nem mozdulhatnak. Aki elvéti, kiesik, de játszhatjuk kiesés nélkül is. Mindig az előző szoborból kell átalakulni egy mozdulattal más szoborrá.

Fontos, hogy senki nem figyelmeztethet senkit a kiesésre, mindenki csak magára figyel, és önként áll ki a játékból.

9. Túlfogyasztás

A tevékenység fókuszja: Tudatos vásárlás és energiahasználat.

Célok:

- Rávilágítani a helytelen vásárlási szokásokra.
- Olyan alternatív megoldásokat találni, melyek élhetőek és környezetkímélők.

Szükséges eszközök: képek vetítésre (kimásolhatók), vetítőgép, szék.

A tevékenység menete:

a. Ráhangolódás: **Szólj meg!** (Gabnai, 1987)

- A képeken szereplő személyeket és tárgyakat kell megszólaltatniuk a gyerekeknek.

Vetítésre előkészítjük a következő képeket:

Félkörbe vagy akár a vetítívászon felé nézve össze-vissza helyezkedünk el a földön. Sorra vetítjük ki a képeket, és mutatópálcával vagy lézermutatóval jelezzük, hogy kit kell megszólaltatni. Aki jelentkezik, azt szólítjuk, és meghallgatjuk, hogy szerinte mit mondhat a személy, élőlény vagy tárgy, amire mutattunk. Igyekezünk minél több diákot meghallgatni egy képnél. Amennyiben csak pozitívan szólnak meg a gyerekek, mi is beszállhatunk a játékba egy-egy szomorú felkiáltással, kijelentéssel, ami felhívja a figyelmet a túlzott és helytelen vásárlásra, energiahasználatra.

b. Jelentésteremtés

Forró szék (Neelands, 1990)

- A székben ülő tanulót kérdezhetik társai vásárlási, fogyasztási, áram- és energiahasználati szokásairól.

Öt-tíz erre vállalkozó gyerek veszi fel a mindent gondolkodás nélkül megvásárló, rengeteg szemetet termelő és sok áramot fogyasztó állampolgárok szerepét. Ők ülnek sorra egy kijelölt székre a többiekkel szembe, ahol a csoporttársaik által feltett kérdéseket kell megválaszolni. A kérdezők feladata fényt deríteni a rossz szokásokra, és arra, hogy miért termel az illető olyan sok szemetet, egyáltalán tisztában van-e azzal, hogy milyen károkat okoz viselkedésével a természetben.

Újabb vállalkozókat keresünk, akik most a tudatos vásárló, a takarékoskodó és Földre odafigyelő személyek bőrébe bújnak. Tőlük jó szokásokat, tippeket kell gyűjteniük a kérdezőknek.

Figyeljünk arra, hogy valamilyen szinten korlátozzuk az egy szereplőhöz intézett kérdések számát, és csupán jelentkezés után szólítsuk fel a gyerekeket.

Mit visz a kishajó (D. Kósa et al., 2005)

- Olyan tevékenységek és tárgyak gyűjtése, amik ártanak a környezetnek, majd természetbarát változatok felsorolása.

Körbe ülünk. Első körben a *Mit visz a kishajó?* kérdésre olyan válaszokat várunk, amiket valóban elvihetne a kishajó a Földről, tehát amire nem lenne szükség a vásárlással és fogyasztással kapcsolatban. Ezt közöljük is a gyerekekkel, majd körbe haladunk, és mindenki egy dolgot mond, ami lehet tárgy (csomagolás, fölösleges gépek), de tevékenység- és magatartásforma is.

Második körben már a *Mit hoz a kishajó?* kérdést tesszük fel, amire az előbbieket helyettesítő tárgyakat, tevékenységeket gyűjtünk.

c. Reflexió: Körmese (életrajzi mese) (Gabnai, 1987)

- Mesét alkotunk közösen, melynek középpontjában a főszereplő átalakulása van: megtanul a környezetet kímélő módon élni (vásárlás, fogyasztás).

Meghatározzuk a mese kiindulópontját és befejezését, viszont címet az utolsó tanuló ad a történetnek. A kiinduló helyzetet és a főszereplőt a történeten belül határozzuk meg, mivel mi kezdjük (pedagógus): *Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember, akit Marcinak hívtak. Olyan volt, mint a többi átlagos személy: sokat vásárolt, nem figyelt arra, hogy mit vesz meg, így sok szemetet termelt, rengeteg kutyüt gyűjtött otthon, sok gépe volt, amik mind áramot fogyasztottak, és mindenhová autóval járt. Egy napon azonban valami nagy dolog történt az életében, ami felkeltette figyelmét...*

Ebből, vagy hasonló történetből indulunk ki, és megkérjük a gyerekeket, hogy Marci mindennapjait úgy építsék fel, hogy a mese végére egy olyan emberré váljon, olyan dolgokat tegyen, amik nem, vagy kevésbé ártanak a környezetnek.

Ha szükségesnek látjuk, irányítjuk, segítjük a történetészövést azzal, hogy jelezzük, hogy mikor kellene megváltoznia a szereplőnek ahhoz, hogy még jó cselekedeteket is tudjon tenni. Mindenki maximum 3 mondatot tehet hozzá a történethez.

10. Túlzott energiafogyasztás

A tevékenység fókusza: Használjunk megújuló energiaforrásokat!

Célok:

- Felhívni a gyerekek figyelmét arra, hogy végesek az energiaforrásaink.
- Megismertetni velük a megújuló energiaforrásokat.
- Megoldásokat keresni közösen a megújuló energiaforrások hasznosítására.

Szükséges eszközök: labda, boríték (ebben a kimásolható levél, a 28 korong és a képcsikok legyenek), 6 darab A4-es lap, vetítógép, a kivetítendő kép (kimásolható).

A tevékenység menete:

a. Ráhangolódás: **Szoborjáték** (Gabnai, 1987)

- A pedagógus utasítására különböző tárgyak, személyek, természeti jelenségek szobrát alkotják meg testükből a gyerekek.

Körbe állunk a tanulókkal, akiknek az lesz a feladatuk, hogy az általunk mondott szavakat szoborrá formálják háromra. Ahogy kimondtuk a szót, számolunk háromig, amire mindenkinek meg kell legyen a szobra: kőolaj (ha nem tudják a gyerekek, hogy mi az, megbeszéljük), földgáz, atomerőmű, szélerőmű, tenger, víz, nap, hulladék.

Megbeszéljük, hogy szerintük ezek közül mi az, ami mindig lesz (megújuló), és mi az, ami egy idő után elfogy. (A tananyagban ezek már benne vannak harmadik osztályban, tehát a gyerekeknek kellene legyen háttértudása, de amennyiben nincs, beszélhetünk tőbbet róluk.)

b. Jelentésteremtés: **Asszociációs játék** (D. Kósa et al., 2005)

- A tanító által mondott hívószóra kell asszociálnak a diákok.

Maradunk körben mindnyájan, és egy labdát vagy babzsákot vesz a kezébe a pedagógus. Akinek ezt dobja, egy olyan szót kell mondjon, ami eszébe jut arról, amit a pedagógus mond. Három nagyobb csoporthoz tartozó rokon értelmű szavakat használhatunk: szén/kőszén, kőolaj, benzin, motorina/gázolaj/dízelolaj, földgáz, butéllia. Mindig visszadobják a babzsákot vagy labdát a gyerekek a tanítónak, aki új szót mond minden diáknak (a szavak ismétlődhetnek, de ne egymás után rögtön).

Dokumentum + a szakértő köntösében (Neelands, 1990; 1994)

- Egy titkos iratot kapnak a gyerekek, melyből kiindulva a válságos helyzetre kell megoldásokat találniuk.

A pedagógus elmondja, hogy a teremben valahol el van rejtve egy szigorúan titkos dokumentum (borítékban), amit nagyon sokan titokban szeretnének tartani az emberek előtt.

A tanulókak lehetőségük lesz megkeresni ezt a következő 2 percben. Tapsra indulnak, és aki megtalálja, az elkiáltja magát: *Megvan!* Erre összegyűl mindenki egy körbe, és a szerencsés diák felolvassa az üzenetet:

Kedves barátom!

Nem tudjuk meddig lesz még elegendő kőolaj, földgáz és szén ahhoz, hogy az emberek igényeit kielégítsük, de amíg van, használjuk ezeket, mert így nagyon sokan meggazdagodhantunk. Kevesen tudnak arról, hogy mennyi megújuló energiaforrásunk van, amivel a Földet is kímélhetnénk. Ezekhez új technológiák is kellenének, amikkel már néhányan próbálkoznak, mi mégis jobb lenne, ha a régieknél maradnánk, hiszen azok már jól beváltak! Minek vigyázni a Földre???

A megoldások a borítékban vannak, de amíg csak lehet, tartsd titokban!

A borítékba a csoportalakításhoz beleteszünk 6–7 darabot az alábbi korongok mindegyikéből:

Ezek mellett a hat csíkot a megoldásokkal (a képet vágjuk fel):

<p>Napenergia</p> <p>Forrás: nap</p> <p>Technológiák: szolárpanelek, napkollektorok</p> <p>Alkalmazások: Villamos energia, Fűtés és hűtés</p>	<p>Szélenergia</p> <p>Forrás: szél</p> <p>Technológiák: szélerőművek</p> <p>Alkalmazások: Villamos energia</p>	<p>Tengeri energia</p> <p>Forrás: hullámok, árapály</p> <p>Technológiák: gátak, árapálygátak</p> <p>Alkalmazások: Villamos energia</p>	<p>Vízenergia</p> <p>Forrás: víz</p> <p>Technológiák: vizerőmű</p> <p>Alkalmazások: Villamos energia</p>	<p>Geotermikus energia</p> <p>Forrás: föld</p> <p>Technológiák: geotermikus és hőszivattyúk</p> <p>Alkalmazások: Villamos energia, Fűtés és hűtés</p>	<p>Bioenergia</p> <p>Forrás: biomassa, hulladék</p> <p>Technológiák: biomassa elégetése, biogázüzemek, biüzemanyagok</p> <p>Alkalmazások: Villamos energia, Fűtés és hűtés, Közlekedés</p>
--	---	---	---	--	---

Csoportalakítás: Ha úgy látjuk, hogy szükség van segítségre, utasításokat adunk: Gyerekek, alakítsunk ki kis tudós-csapatokat, és nézzük meg, mik ezek a nagyon titkos megoldások!

dások! Mindenki egy korongot kell elvegyen, a levelet és a megoldásokat középen hagyjuk a földön. Amikor elvették a gyerekek a korongokat, megkeresik azokat a társaikat, akiknél ugyanaz a jel van. Egymás kezét megfogva haladnak tovább.

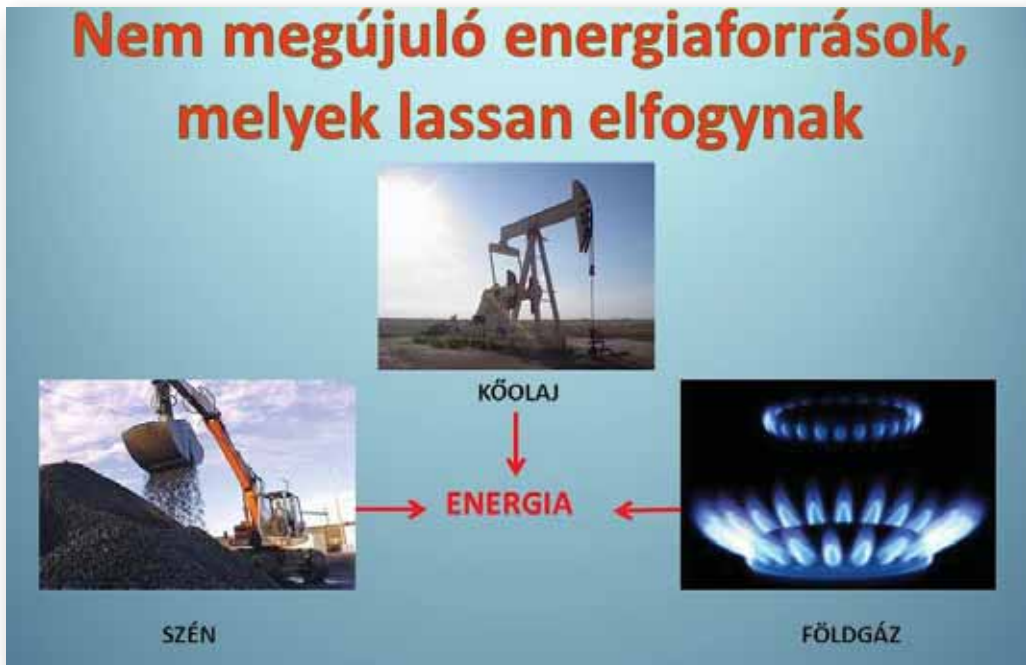
Ha kialakultak a szakértői csapatok, elveszik középről azt a lapcsíkot, amelyen a jelüket látják, és megbeszélik pár perc alatt, hogy miről szól ez a megoldás. Ezalatt hívhatnak segítséget a tanító személyében, akinek szintén a kezébe került már véletlenül ez a dokumentum, és ismeri a megoldásokat.

Folytatjuk tovább a játékot szakértő szerepben

- Megoldásokat kell bemutatniuk a tanulóknak a kapott megújuló energiaforrás használatát illetően.

A csapatok rövid jeleneteket készítenek elő, majd játszanak el, melyekben tudósokként egy olyan találmányt (lehet létező is) mutatnak be minél részletesebben, amivel hasznosítani lehet a kapott energiátípust.

Az alábbi képet segítségként kivetíthetjük a falra/táblára:

c. Reflexió: Csoportkép vezényszóra (Gabnai, 1987)

- Csoportokban alakítanak ki állóképeket a gyerekek a pedagógus utasítására.

A csapatok egymástól minél nagyobb távolságra helyezkednek el, lehetőleg kört alkotva, hogy mindenki lásson mindenkit. A tanító által mondott szavakra pár másodperc alatt, amíg ő becsukja a szemét, és hangosan számol (5-ig), egy-egy állóképet alakít ki min-

den csoport, amit együtt megsemmelünk. *Utasítások: kőolajkitermelő üzem, Elfogyott az üzemanyag!, vízerőmű, Nincs több földgáz!, szélerőmű, Mi a megoldás?*

11. A mezőgazdaság intenzifikálódása, gyepék és kaszálók eltűnése

A tevékenység fókuszja: *Hogyan csökkentjük a talajszennyezést?*

Célok:

- *Megértetni a gyerekekkel, hogy a vegyszerek használata milyen károkat okoz.*
- *A túllegeltetés következményeire való figyelemfelhívás.*
- *Felhívni a tanulók figyelmét a rovarok, beporzók fontosságára.*

Szükséges eszközök: *A csoportalakításhoz szükséges cetlik (annyi, amennyi gyerek van) a következő szavakkal: poszméh, darázs, hangya, búzavirág, földigiliszta, vagy ezen állatok képeivel; üzenetek kinyomtatva (kimásolhatók), vetítő, vetítövászon, képek a vetítéshez (kimásolhatók).*

A tevékenység menete:

a. *Ráhangelődés: Köszönős játék* (D. Kósa et al., 2005)

- *A pedagógus utasításaira különböző módon köszönnek egymásnak a gyerekek.*

A teremben mindenki szabadon sétál, és akivel találkozik, annak olyan szerepben kell köszönjön, amilyent a tanító meghatározott. Ezt a szerepet séta közben is fel kell venniük a gyerekeknek. A következőket mondhatjuk:

Egy szépen virágzó réten legyetek:

- *boldog méhek,*
- *darazsak,*
- *hangyák,*
- *földigiliszták,*
- *virágok.*

Képzeljétek el, hogy most egy olyan nagy mezőgazdasági területen vagyunk, ahol mesterséges szerekkel permetezik a növényeket. Itt legyetek most:

- *szomorú méhek,*
- *beteg méhek,*
- *valamilyen más rovarok,*
- *virágok,*
- *hangyák,*
- *földigiliszták.*

Csak egy-két találkozás erejéig vegyék fel az egyes szerepeket a gyerekek, hogy ne legyen túl hosszú a gyakorlat.

b. Jelentésteremtés

Csoportalakítás: A cetlikre (amiket mi osztunk ki) írt állatok szerint csoportosulnak a tanulók a kijelöl helyekre, ahol a történetek várják őket. Az állatok neveit is elegendő ráírunk egy papírra, de képet is választhatunk róluk. 5 csapatot alakítunk ki: poszméh, darázs, hangya, búzavirág, földigiliszta.

Feszültségkeltő üzenet + kiscsoportos improvizáció (Neelands, 1990)

- A gyerekek csoportokban olvassák el a kapott üzeneteket, melyek alapján egy olyan jelenetet hoznak létre, ahol az állatok beszélnek, majd egy olyat, amiben csak az emberek.

A csapatok a következő üzeneteket kapják meg (minden csoport egyet):

Sziasztok! Sári vagyok, egy méhecske, és a szomorú jövőből írok nektek, hogy hátha ti még időben tudtok cselekedni, hogy megváltoztassátok ezt. Alig maradtunk már páran népes családomból. Az emberek minket pusztító vegyszereket használnak mindenhol, csak hogy szebb és több legyen a termés. Nem tudják, hogy nélküünk már nem sokáig lehet szép a Föld.

Sziasztok gyerekek! Én egy egyszerű pásztor vagyok a jövőből. Kevés juhom van, és tudom, hogy mikor szabad kivinni őket a legelőre, hogy ne tegyenek kárt a kibújó növényekbe, ahogy azt is, hogy ősszel mikor kell őket beteretelni onnan. Sajnos ez kevés emberről mondható el, hiszen sokan rengeteg állattal legeltetik ugyanazt a területet folyamatosan, ami miatt hamar tovább kell álljanak, hiszen ott már nincs táplálék. Helyette benövi a gyom az ilyen területeket. Nagyon szomorú vagyok, mert lassacskán az összes szép legelőnk sivataggá változik.

Sziasztok! Én egy szép búzavirág vagyok, de nem látom már a családomat... Hová lettek? Nem tudjátok? Én se tudom már, meddig élek... se méhek, se lepkék, akik segíthetnék az életemet, az emberekről nem is beszélve. Csak ilyen-olyan szereket fújnak ránk, hogy pusztuljunk már el. Mi lesz így velünk és a kis beporzókkal? Segítsetek nekünk!

Sziasztok, gyerekek! Én Zizi vagyok, a hangya. A minap rátévedtem egy nagy burgonya-földre, és tudjátok mit találtam ott? Én is alig hiszem el... olyan rossz minőségű föld volt, hogy ilyet még nem láttam. De hát ez történik, ha minden kis állatot kiirtanak az emberek azért, hogy legyen sok termés, amit eladhatnak.

Sziasztok! Én egy kis gyerek vagyok, és a jövőből írok nektek, hátha tudtok valamit tenni, hogy jobb legyen az élet. Bármerre nézek, csupán beültetett területeket vagy félsivatagokat látok, tele gyomokkal. Csak a szüleimtől hallottam a szép zöld legelőkről és a virágos rétekről, ahol megannyi állat szaladgált. Mi lehet a gond? Ti tudjátok?

Ezek alapján két összefüggő jelenetet kell kidolgozniuk a gyerekeknek úgy, hogy egyikből alakuljon ki a másik (nem kötelező szó szerint értelmezni ezt, lehet egy váltás, újraszerveződés is a kettő között, amit a csoporttagok tapssal jeleznek a nézőknek). Az első jelenetben az állatokat szólaltatják meg, őket helyezik a középpontba, és bemutatják a többieknek a helyzetet, amit kaptak, míg a második jelenetben az emberek beszélnek, és egy lehetséges megelőző megoldást mutat be a csoport.

A jelenetek kidolgozására hagyjunk legalább 15 percet, de vegyük figyelembe a csoportok igényeit. Mivel ez a fő gyakorlata ennek a tevékenységnek, összességében kell 30–35 percbe beleférnie.

c. Reflexió: „**Elmegyek, ha nem kérdeztek!**” (D. Kósa et al., 2005)

- A pedagógusnak kel folyamatosan feltegyenek kérdéseket a tanulók a képek alapján.

A gyerekek a földre ülnek úgy, hogy mind lássák a pedagógust, aki az ajtóhoz viszonyítva egy távolabbi helyen áll meg. A szabály a következő: amíg a tanító beszél, addig egy helyben kell állnia, amikor viszont nem kell beszéljen, akkor lassan halad az ajtó felé. A gyerekek kérdéseket kell feltegyenek neki, hogy minél tovább a terebben tartsák. A kérdésfeltevés sorrendjét maguk között kell meghatározni a kérdezők, ezért nagyon kell figyeljenek egymásra.

Az elején a mezőgazdaság témát adjuk meg a gyerekeknek, amin belül bármit kérdezhetnek, majd képeket vetítünk ki, amik segíthetik a kérdésfeltevést.

12. Helytelen infrastruktúra-fejlesztés

A tevékenység fókusz: *Hogyan építkezzünk helyesen, figyelve az állatokra?*

Célok:

- A gyerekek értsék meg az ember felelőtlen építkezésének következményeit.
- Együtt találjunk állatokat védő építkezési, terjeszkedési megoldásokat.

Szükséges eszközök: székek, szöveg kinyomtatva a riporternek egy példányban (kimásolható), felolvasandó történetkezdés, képek vetítésre az utolsó gyakorlathoz.

A tevékenység menete:

a. Ráhangolódás: **Interjú szakértőkkel** (Gabnai, 1987)

- Egy személy a szakértőt jeleníti meg, míg egy másik gyerek őt bombázza kérdésekkel.

Két jelentkező tanulót választunk a feladatra, akik leülnek a többiekkel szemben elhelyezett két székre, melyek félig egymással szembe vannak fordítva. Az osztály többi tagja a földön ül tetszőleges elrendezésben. Az egyik vállalkozó gyerek a tévériporter lesz, aki egy cetlin kapja meg, hogy milyen témában kérdezze a szakértőt, aki a következő szerepek közül kap egyet: *útépítési szakember, autópálya-tervező, környezetvédő, hétvégi házak építéséért felelős szakember, falutervezési szakember, építészmérnök*. A riporter a következő szöveget kapja meg egy kis lapon: *Azt kell kiderítened minél több kérdéssel, hogy a szakember tisztában van-e azzal, hogy az építkezés az állatvilágra veszélyt jelent. Hogyan figyel a munkájában a természetvédelemre? (Az itt leírtakat szó szerint nem kérdezheted meg!)*

A riporter kezdi a beszélgetést, és kérdéseket tesz fel a szakértőnek, aki meg kell győzze tudásáról és szakértelméről a kérdezőt. A párbeszédet egy idő után megszakítjuk (amennyiben lassan haladnak a cél felé a gyerekek, szólunk, hogy mindjárt lejár az idejük), és más tanulókat jelölünk ki a szerepekre. Az idő függvényében minél több szakértőt igyekszünk meginterjúvolni. Erre a ráhangoló feladatra 15 percet szánunk.

b. Jelentésteremtés

Befejezetlen anyagok (Neelands, 1990)

- A történetet közösen fejezzük be, előbb az emberek igényeit, majd a vadállatokét figyelembe véve.

Körbe ülünk, és a következő történetkezdést olvassuk fel/mondjuk el a tanulóknak:

Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer egy János nevezetű nagyon gazdag ember, aki erdei házak és vendéglátó egységek építésével foglalkozott. Ez az ember a természettel mit sem törődve építette fel kérésre az óriási, szebbnél szebb házakat.

Egy napon érkezett hozzá egy Marci nevezetű fiatalúr, aki arra kérte, hogy építsen neki egy már elég zsúfolt terület egyetlen nagy szabad tisztására egy gyönyörű nagy házat. János természetesen beleegyezett, és együtt mentek el megnézni a szóban forgó területet. Amint ott méregették a helyet, egyszer csak Marci odasúgta Jánosnak:

- *Látod ott azt a szép szarvast?*
- *Látom hát! – válaszolt János.*
- *Ő biztosan itt lakik, mi lesz vele, ha én ide építem a házamat? – kérdezte Marci az építőmestert.*

Ezt folytatva kell sorra a gyerekek a mesélőt vagy egy már ismert vagy új szereplőt megtestesítve valamit hozzátegyenek a történethez úgy, hogy a végére első körben az emberek legyenek boldogok, és az állatok szomorúak, majd második körben úgy, hogy az állatok és az emberek is boldogok legyenek. Aki beszél, az testével, mozdulataival is felveszi a szerepet, megjeleníti a szereplőt.

A második kör kezdete előtt újra felolvassuk a kezdő történetet. Természetesen itt is, mint minden játékban, lehetőség van passzolásra.

Gyűlés, értekezlet (Neelands, 1990)

- A pedagógus a gyűlésvezető, amire környezetvédő szakembereket hív össze a közös ötletelés céljából.

A gyűlést vezető környezetvédő egy problémát tár a résztvevők elé: Mostanában egyre több bejelentés érkezik az úton elütött állatokról. A tegnapi egy nagy medvét ütöttek el az autópályán, az előtt meg egyik faluban egy szép szarvast. Emellett különböző madárfajok, rókák, sünök és őzek is gyakran vesznek életüket az utakon. Arra várom a tisztelt tagok ötleteit, hogy miképp lehetne ezen gondot megoldani.

Amikor valaki felszólal, előbb bemutatkozik úgy, hogy abból megtudjuk, milyen szakember ő, majd ezután mondja el véleményét pár mondatban, amire mindig reflektál a pedagógus. Természetesen mindenki kézfelemeléssel jelzi megszólalási szándékát. Az idő függvényében ötletelünk.

c. Reflexió: Páros gyakorlat – gesztikuláció, mimika (Gabnai, 1987)

- A gyerekek a kivetített képekre vagy a társuk által megjelenített szoborra kell reagálnak egy mozdulattal.

A tanulók szabadon párt választanak. Eldöntik, hogy melyikük lesz a vadállat első körben, és ki lesz az, aki becsukja a szemét. Aki az állat bőrébe bújik, amíg a társa csukott szemmel áll vele szemben, a kivetített kép kapcsán egy olyan pozíciót és arckifejezést vesz fel, amilyent az állat venne fel abban a helyzetben, tehát az ő helyébe képzeletileg magát. Mindezt 5 másodperc alatt kell megtennie, amit hangosan számol ki a tanító. Amikor letelik az idő, tapsra a többiek kinyitják a szemüket, és 3 másodperc alatt egy erre válaszoló, ösztönszerű pózt vesznek fel. Ezt követően szerepet cserélnek a tanulók, és új képpel játszunk tovább. Felhasznált képek lehetnek:

13. Invazív fajok terjedése

A tevékenység fókuszsa: Hogyan állíthatjuk meg az idegenhonos fajok túlzott elterjedését?

Célok:

- Ismerkedjenek meg a tanulók a leggyakoribb invazív fajainkkal.
- Értsék meg a gyerekek, miért nem jó az, ha az ilyen fajok elterjednek nálunk.
- Csoportokban villantsanak fel lehetséges megoldásokat a problémára.

Szükséges eszközök: a csoportalakításhoz szükséges képek (táblázatban megtalálhatók), kréta, tábla.

A tevékenység menete:

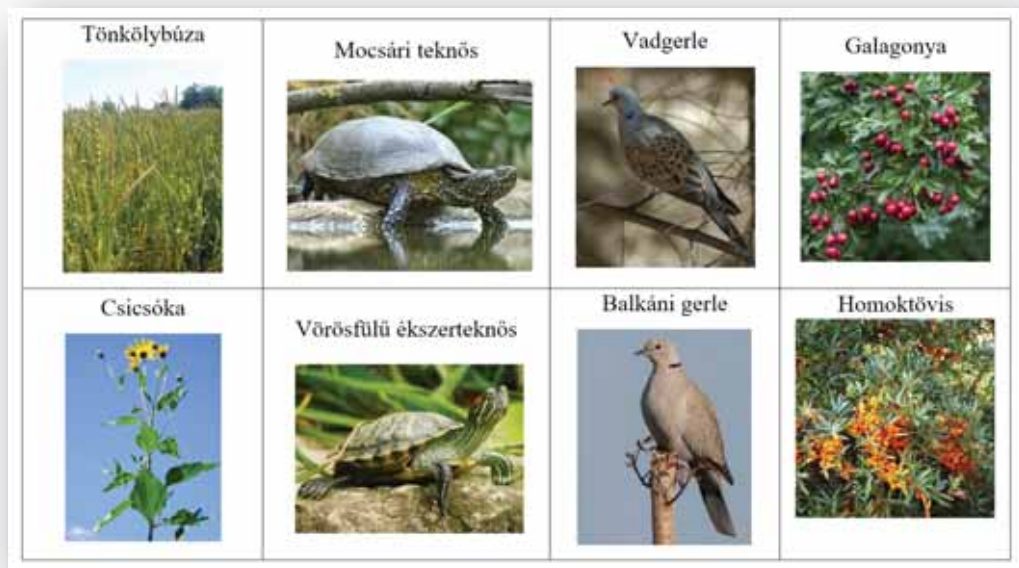
a. Ráhangelődés: **Testtartás** (Gabnai, 1987)

- A tanító által kért személyek testtartásait kell megjelenítsék a tanulók.

Körbe állunk mindnyájan, és megkérjük a gyerekeket, hogy az általunk mondott személyek testtartását próbálják megjeleníteni rögtön, ahogy kimondtuk a szót. A következőket kérjük: *dulakodó személy, vesztés, győztes, gyenge, kiszorított, uralkodó, harcos, fenyegető, féltő alak, törtető, hódító, haldokló.*

b. Jelentésteremtés

Csoportalakítás: Az osztályt két csoportra oszlik a kapott növények és állatok szerint. Ezeket annyi példányban nyomtatjuk ki, hogy mindenkinek jusson egy négyzetecske (felvágjuk). A felső sorban őshonos, míg az alsóban idegenhonos fajok láthatóak:

Felírjuk a táblára a két csoportnevet: őshonosak és betolakodók (idegenhonosak, invázivak), és sorra ezek alá kell beálljanak a gyerekek úgy, hogy aki előlép, az mondja, hogy milyen állat vagy növény, és hogy szerinte hová tartozik. Fontos, hogy vegyék fel a szerepet a gyerekek, és egyes szám első személyben szólaljanak meg: „*Csicsóka vagyok, és szerintem betolakodó vagyok.*” Nem gond, hogy ismétlődnek a fajok, mivel így a vége felé már gyorsabban fog menni, de fontos, hogy mindenki mondhassa el, ki ő.

Állóképek (ünnepség) (Neelands, 1990)

- Két csoportban kell állóképeket létrehozni a tanulók.

Az invazív fajok csoportja egy ünnepséget kell bemutasson, míg a másik csoport egy búslakodást, állókép formájában. Hagyjunk 5 percet a szoborcsoport megtervezésére, majd egyszerre, tapsra alakuljon ki a két kép egymással szemben.

A gyerekek a felvett pozícióban maradnak, és megkérjük őket, hogy aki akar, szólaljon meg abból a szerepből, amit felvett. Kézfelemeléssel jelzik, ha meg szeretnének szólalni. Mondhatnak bármit.

Csoportalakítás: Négy csoportot alakítunk ki az előbbieken kiosztott lapokon szereplő fajok szerint: az ellenségek most egy csoportba kerülnek: csicsókák és tönkölybúzák, mocsári teknősök és ékszerteknősök, vadgerlék és balkáni gerlék, homoktövis és galagonyák.

Reklámkészítés (Gabnai, 1987)

- A csapatok egy megoldást kell reklámozzanak az embereknek.

A feladat: jelenetek formájában elkészíteni egy-egy rövid reklámot, amiben egy olyan létező vagy kitalált megoldási lehetőséget mutatnak be a gyerekek a tévézőknek, mely segíthet az őshonos fajoknak visszanyerni a területüket, tovább élni és terjedni. Ehhez egy segítséget kapnak a pedagógustól, aki minden csoportnak arról beszél egy keveset, hogy milyen veszélyei vannak annak, ha az adott idegenhonos fajok elterjednek vidékünkön (helyi ökoszisztémák, növények, állatok veszélyeztetése).

Körülbelül 6 percet kapnak a tanulók a reklám kidolgozására, ami után bemutatják sorra ezeket. Mindegyik bemutató után felemelik a kezüket azok a gyerekek, akiket meggyőzött a bemutatott reklám.

c. **Reflexió: Erőpróba** (Gabnai, 1987)

- Az egyik tanuló szilárdan áll, míg társa megpróbálja elmozdulásra bírni őt.

Minden gyerek választ egy párt, aki az óra elején kiosztott szerepek szerint az ő ellensége. Eldöntik, hogy ki lesz az, aki egy helyben megáll, minél biztosabban és szilárdabban, míg társa megpróbálja őt elmozdulásra bírni. Ehhez minél találékonyabban kell eljárjon az elmozdító, ugyanis az illetőt nem taszíthatja meg semmilyen formában, és nem is húzhatja, viszont hozzáérhet úgy, hogy azzal ne okozzon fájdalmat társának. Mindvégig szerepben maradnak a tanulók, és próbálnak az állatra vagy növényre jellemző módon viselkedni.

Meghatározott idő után (az órából hátralévő idő függvényében) vagy sikeres elmozdítás esetén szerepet cserélnek a párok.

14. Záró, összegző tevékenység

A tevékenység fókuszja: Milyen érzésekkel, gondolatokkal maradtál?

Célok:

- A program folyamán érintett témák felelevenítése, összefoglalása.
- A gyerekek tekintsenek vissza, és osszák meg társaikkal, hogyan érezték magukat a tevékenységek ideje alatt.
- Érzelmi szinten lezárni az ilyen típusú közös munkát, ezt a témát.

Szükséges eszközök: a kivetítendő vagy földre helyezendő kép (kimásolható).

A tevékenység menete:

a. Ráhangolódás: **Ha majd megérkezem hozzád** (Gabnai, 1987)

- Egy olyan tevékenységet mondanak a gyerekek, mellyel tudnak segíteni a beteg Földön.

Félkörbe vagy körbe ülünk, és kitesszük a táblára/földre vagy kivetítjük a falra a második tevékenységnél használt képet bolygónkról:

A *Ha majd megérkezem hozzád* mondatkezdést kell folytassa sorra minden gyerek a pedagógus mintáját követve, aki ezt egy olyan cselekvéssel fejezi be, ami segít a Földön. Ezt

nem fontos a gyerekeknek kiemelni, hiszen a példa után és a kép kapcsán ők is fogják tudni, hogy mire gondoltunk. A cselekvést miközben mondjuk, mutatnunk is kell.

Ahogy haladunk sorra, a tanulók mindig az előttük lévő cselekvések elismétlése után tehetik csak hozzá sajátjukat, de az ismétlést segíthetjük azzal, ha mindenki mutatja a cselekvését, amikor az ő mondandóját kell megismételje az épp soron lévő diák.

b. Jelentésteremtés

Csoportalakítás: Számolással kialakítunk hat csoportot. A gyerekek a teremben sétálva némán keresik meg az ugyanolyan számot kapó társaikat úgy, hogy kezeiken mutatják a számukat. Amennyiben valakivel egyezik a számuk, egymás kezét megfogva haladnak tovább, és ekkor a továbbiakban vagy csak egy valaki mutatja a számot, vagy ketten tesznek ki annyit, ahányasok.

Állóképek (Neelands, 1990)

- A teljes tevékenységsorozatra visszagondolva jelenítenek meg egy összegző képet a csapatok.

A csapatok azt a feladatot kapják, hogy gondoljanak vissza minden tudományok (vagy más) órán végzett tevékenységre, ahol együtt játszottunk, dolgoztunk, és közösen alakítsanak ki egy olyan szoborcsoportot, állóképet, amivel ezt az egészet lezárnák. Ez lehet bármi, úgyhogy nem kell ennél részletesebb utasításokat adjunk nekik. 6 percet kapnak a munkára, majd minden csoport sorra mutatja be a képét, hogy a többiek szemügyre vehessék azt.

Csoportképjáték (D. Kósa et al., 2005)

- A pedagógus utasítására mindenki egy nagy csoportkép tagjává válik.

Felbomlanak a kis csapatok, és mindenki kedvére sétálni kezd a teremben. Amikor elkiáltja magát a tanító, majd becsukja a szemét 20–30 másodpercre, a gyerekek egymást nem igazgatva, némán, de egymásra figyelve egy nagy képet alakítanak ki. 3–6 alkalommal játszhatjuk a következőket kérve (kiáltva): *szemétszedés a patakparton, faültetés, erdei nyugalom, bicikliző csapat, okos bevásárlók, osztálykirándulás.*

c. Reflexió

Belső hangok (Neelands, 1990)

- Mindenki elmondja, milyen érzések, gondolatok kavarnak benne. Visszaülünk körbe, és a tevékenység végéhez közeledve megkérjük a gyerekeket, hogy mondják el 2–3 mondatban, mit éreznek most, milyen gondolatokkal zárják le ezt a programot. Sorra meghallgatunk mindenkit.

Köszönős játék (D. Kósa et al., 2005)

- Különböző környezetvédelemmel kapcsolatos tevékenységekkel köszönünk el egymástól.

A teremben sétálgatva összevissza mindenki valamilyen különleges, a Föld megmentésére irányuló mozdulattal köszön el azon társaitól, akikkel találkozik. Erre minél több

idő hagyjunk, hogy minden gyerek tudjon sok mindenkitől elköszönni. Ne beszéljünk közben, csupán testünkkel kommunikáljunk!

A tevékenység lezárásaként körbe állhatunk, és mindnyájan egyszerre végezzük a kitalált köszönési formánkat egy kis ideig. Ezzel búcsúzzunk.

